

Af ættareinkennum

Veislustjóri. Ágæta Skógargerðisætt og hennar tengdafólk!

Ég vil byrja á því að þakka ykkur öllum fyrir þetta skemmtilega ættarmót og þá sérstaklega þeim sem báru hitann og þungann af undirbúningi og skipulagi. Indriði Gíslason á líka miklar þakkir skildar fyrir Skógargerðisbókina sem er öndvegisrit og mikill fengur að henni.

Það má heyra á máli manna hér á mótinu að nú er kominn tími til að skilgreina hin ýmsu ættareinkenni og gera sér grein fyrir hvað það er sem gerir okkur öðruvísi en annað fólk; betri eða veri eftir atvikum. Hallgrímur Helgason skilgeindi í gær ættarsvipinn með líkingu af íslensku sauðkindinni. Var það vel við hæfi miðað við uppruna ættarinnar og er gott til þess að vita að menn skuli vera svo meðvitaðir um rætur sínar þrátt fyrir þéttbýlisbúsetu. Ég er mjög sátt við það að vera líkt við sauðkind. Og ef þol, þrautseigja og nægjusemi þessarar blessaðrar skepnu er runnið saman við svipmót okkar og persónuleika þá er það vel.

Ég ætla nú að víkja að öðrum þætti sem ef til vill getur líka talist til ættareinkennanna. Það er stundum verið að tala um og jafnvel finna að því að sumt fólk af ættinni sé seint til svars eða svari stundum alls ekki þegar á það er yrt. Að marggefnu tilefni langar mig til að benda á nokkur atriði sem hafa þarf í huga þegar verið er að ræða við fólk af þessari ætt eða spyrja það að einhverju.

Ef fyrirhugaður viðmælandi svarar alls ekki og virðist ekki heyra spurninguna eða tilmælin þá er tilgangslaust að endurtaka og tala hærra. Þarna er ekki heyrnardeyfu um að kenna. Þessi ætt heyrir ágætlega. Það fyrsta sem þarf að athuga í svona tilfellum er hvort viðmælandinn sé að lesa. Ef svo er

verður að fresta fyrirhuguðum viðræðum þangað til hann er búinn með bókina. Sé ekkert lesmál sjáanlegt í nánd er líklegt að orsakar viðbragðaleysisins sé að leita hjá fyrirspyrjandanum sjálfum af einhverjum eftirtöldum ástæðum:

1. Spurningin er illa hugsuð, illa orðuð eða illa fram sett nema allt þetta þrennt komi til. – Fyrirspyrjandanum ber þá að hugsa málið upp á nýtt, eða alveg frá grunni, sé það algerlega vanhugsað sem oft er. Hann verður einnig að vanda betur orðalag og framsetningu.
2. Spurningin er illa tímasett. Það er annaðhvort löngu búið að svara henni eða alls ekki tímabært. – Fyrirspyrjandi getur ekki ætlast til að endalaust sé hægt að vera að svara sömu spurningunni upp aftur og aftur eða gefa einhver merkingarlaus svör við einhverju sem ekkert liggur fyrir um á þeirri stundu.
3. Svar við spurningunni þarf að íhuga nánar. – Fyrirspyrjanda er þá vorkunnarlaust að bíða ögn eftir svarinu; í einhverja daga eða vikur.
4. Spurningin er ekki svara verð. Hún er rugl og vitleysa og fyrirspyrjanda hollast að láta hana niður falla.

Þetta eru allt fullgildar ástæður fyrir því að svör fást ekki.

Þegar svör eru á annað borð gefin þarf fyrirspyrjandi að kunna að ráða í þau, annars er hann jafnnær: „Nú“ og „jæja“ eru algeng svör. Fer merking þeirra eftir aðstæðum hverju sinni og ræðst af áherslum og tónfalli. „Nú“ og „jæja“ er líka oft það eina sem hægt er að leggja til málanna í ýmsum almennum umræðum. Mörgum er líka illa við að gefa svör eins og „já“ og „nei“. Enda eru svo afdráttarlaus svör oftast stórlega ofmetin og verða oftár en ekki innihalds- og merkingarlaus þegar á reynir.

Sé spurning, málaleitun eða staðhæfing fráleit eða út í hött geta svörin orðið til dæmis: „Þetta er speki“ sem merkir auðvitað andhverfu sína, auk þess sem í þessu svari liggur að andlegt atgervi málflytjanda er mjög dregið í

efa. „Það er nú sjálfsagt“ er svipaðrar merkingar og oft notað þegar umræðan er komin út fyrir öll skynsamleg mörk og ekkert er lengur sjálfsagt. „Ég ætla að biðja þig að vera ekki að spyrja mig að því“ er skýrt og skilmerkilegt svar en hin dýpri merking þess er, að nú sé svargefandanum stórlega misboðið og má þakka fyrir ef hann er ekki alvarlega móðgaður. – Þetta eru allt dæmi um neikvæð svör og þegar fólk fær þau þá er ráðlegast að fara ekki lengra út í þá sálma að sinni.

Jákvæð svör, það er að segja svör sem notuð eru í staðinn fyrir hið vafasama „já“, geta til dæmis verið: „Ætli það ekki“, „Það getur verið“, „Það er líklegt“, „Það lítur út fyrir það“. Þetta eru allt greinargóð svör og auðskilin og fela í sér samþykki án þess að nokkru sé lofað upp í ermina eða slegið endanlega föstu.

Algengt er að fólki af ættinni er lítið um það gefið að láta mikið uppi um fyrirætlanir sínar og framtíðaráætlanir. Ég verð að játa að þessi eiginleiki hefur mér stundum þótt dálítið bagalegur þegar mínir eigin afkomendur eiga í hlut. Það getur til dæmis komið sér vel að vita með nokkrum fyrirvara hvar heimilisfólkið ætlar að vista sig næsta vetur, hvort það kemur heim um jólin eða fer í vinnu næsta dag og svo framvegis. Svör við þess háttar eftirgrenslunum eru oft á þessa leið: „Það er nú það“, „Ég veit það sosum ekki“, „Það kemur í ljós á sínum tíma“. – En það er eins gott að hafa það hugfast að því harðar sem gengið er eftir svörum í svona tilfellum þeim mun óljósari verða þau.

Ég tel mig nú hafa sýnt fram á það með gildum rökum að það er vandalaust að fá fólk af ættinni til að svara og ræða svo til hvað sem er ef réttum aðferðum er beitt. Í þeim örfáu tilfellum þar sem enginn árangur næst, er þó engin ástæða til að vera að æsa sig upp út af því.

Það kemur hvort sem er allt í ljós á sínum tíma.